

Első lépések az európai tájgondnokság felé

Impresszum

Kiadó:

Deutscher Verband für Landschaftspflege e.V. (DVL)
Promenade 9
91522 Ansbach
Tel: +49(0)981 180099-0
Email: info@lpv.de

Koncepció és szöveg:

Marie Kaerlein, DVL
Werner Thumann, LPV Neumarkt i.d.OPf.

Design:

Manuel Schäfer, Atelier für Gestaltung & Fotodesign
www.schaefer-manuel.de

Nyomda:

dieUmweltDruckerei GmbH
Sydney Garden 9, Expo Park
30539 Hannover
Klimasemleges nyomtatás
100%-ban újrahasznosított papírra

Fényképek:

László Demeter (8., 10., 17. oldal)
DVL (5., 7. oldal)
Agnes Hofmann (6. oldal)
Marie Kaerlein (9., 13., 16., 19., 20. oldal)
Peter Roggenthin (4. oldal)
Kőrössi Ruki (1., 3., 12., 14., 18. oldal)
Werner Thumann (11., 15. oldal)

Federal Ministry for the
Environment, Nature Conservation,
Building and Nuclear Safety

Jelen kiadvány a Német Szövetségi Környezetvédelmi Minisztérium által működtetett Tanácsadó Program környezetvédelmi projektjén belül készült, amely kiterjed Közép- és Kelet-Európa országaira, a Kaukázus vidékére, Közép-Ázsiára és más, az Európai Unióval szomszédos országokra. A projekt a Német Környezetvédelmi Ügynökség felügyelete alatt valósult meg. A kiadvány tartalmát és kiadását illető felelősség a szerzőket terheli.

I. Tájgondnokság európai megközelítésben

A Német Tájgondnoki Szövetség (DVL) 160, jelenleg is működő németországi tájgondnoki egyesület ernyőszervezete. A tájgondnoki egyesületek célja - a természetvédők, a gazdák és a politikum képviselőivel együttműködve - a változatos kultúrtájak megőrzése és erősítése, különös figyelmet fordítva a környezetbarát regionális fejlődésre. Az ilyen típusú együttműködő természetvédelem hatékony eszköz a fő környezet- és természetvédelmi célok megvalósításában, nem csak Németországban, hanem Európa-szerte is. A romániai Kárpátokban, Hargita megyében működő Pogány-havas Kistérségi Társulás ebből a megfontolásból lépett kapcsolatba a DVL-lel, és kért segítséget egy Hargita megyei tájgondnoki egyesület létrehozásához, amely helyi szinten hangolná össze a különböző érdekelt feleket, és javítaná a köztük lévő együttműködést, Európa egyik legnagyobb biológiai sokféleségével rendelkező tájának megőrzése érdekében.

Egy 2015 májusától 2017 májusáig tartó projekt keretén belül, a DVL a Neumarkt in der Oberpfalz-i (i.d.OPf.) tájgondnoki egyesülettel együttműködve hozzájárult ahhoz, hogy a Pogány-havas Kistérségi Társulás meghonosítsa az együttműködő természetvédelem németországi modelljét, mint „jó példát” Hargita megye és más európai régiók számára. A projekt a tanácsadásra összpontosított, beleértve a Romániára és Németországra irányuló tapasztalatcserét is.

A kiadvány célja, hogy összefoglalja a projekt során szerzett tapasztalatokat. Fontos gyakorlati információk és egy tájgondnoki egyesület létrehozásához szükséges lépések kerülnek bemutatásra, segítve ezáltal más elkötelezett európai partnereket abban, hogy az együttműködő természetvédelmet népszerűsítsék más régiókban is.

II. A tájgondnoki egyesületek és azok ernyőszervezete Németországban

A tájgondnoki egyesületek olyan civil szervezetek, melyek keretében a természetvédők, gazdálkodók és a helyi politikusok önkéntesen működnek együtt. Ezen csoportok mindegyike azonos számú képvisellel rendelkezik az egyesület igazgatótanácsában, és mindegyiküknek egyenlő szavazati joga van. A tájgondnoki egyesületek nem rendelkeznek hatósági jogkörökkel, kizárólag a földtulajdonosok és földhasználók kérésére járnak el, akik önkéntesen veszik igénybe szolgáltatásaikat.

A tájgondnoki egyesületek létrehozásának ötlete 1986-ban Bajorországban született. Bár a tájgondnoki egyesületek kezdetben a veszélyeztetett állat- és növényfajok védelmére összpontosítottak, mai feladataik magukba foglalják a tájvédelmet és a vidéki területek értékláncainak támogatását. Mivel a változatos mezőgazdasági tájakat csak akkor lehet hosszú távon megőrizni, ha létezik piac a helyileg, fenntartható módon előállított termékekre, a tájgondnoki egyesületek regionális marketingprojektekben vesznek részt, és támogatják a helyi termékekre vonatkozó regionális kezdeményezéseket. Jelenleg a tájgondnoki egyesületek Németország tizenhat szövetségi tartományából tizenkettőben aktívak.

A DVL, mint ernyőszervezet, 1993 óta támogatja a tájgondnoki egyesületeket képzések és lobbitevékenységek által. Tapasztalatcserét tesz lehetővé, és kézikönyvek segítségével támogatja a szervezeteket.

A tájgondnoki egyesületek alapelvei:

- *Egyenlőség (a természetvédőknek, gazdálkodóknak és a helyi politikusoknak egyenlő szavuk van)*
- *Önkéntes részvétel*
- *Regionális működés*

III. Példa: a Neumarkt in der Oberpfalz-i Tájgondnoki Egyesület

A Neumarkt i.d.OPf-i Tájgondnoki Egyesületet 1995-ben hozták létre a hagyományos tájkép megőrzése és a gazdálkodók számára nyújtandó tanácsadás céljából. Azóta kidolgozta, bevezette és jelen pillanatban is működteti az ökológiai vízgazdálkodást, valamint foglalkozik támogatási rendszerek lebonyolításával és természetvédelmi intézkedések megvalósításával. A „Juradistl” regionális márkájú, magas minőségű, helyi és környezetbarát termékek, mint például bárányhús, szabad tartású marhahús és almák piacra dobása Németország egyik legsikeresebb regionális kezdeményezése. Az egyesület tájékoztató munkát is végez, valamint rendelkezik egy környezetvédelmi oktatási központtal. A DVL a Neumarkt i.d.OPf-i Tájgondnoki Egyesülethez fordult, hogy szakértelmével és több mint 20 éves gyakorlati tapasztalatával járjon hozzá a Pogány-havas kistérséggel közös projekthez.

Romániához hasonlóan a bajorországi természetvédelemnek is meg kellett küzdenie a mezőgazdaság strukturális változásaiból eredő kihívásokkal, elsősorban a kisméretű családi gazdaságok elvesztésével. A Neumarkt i.d.OPf-i Tájgondnoki Egyesület alapítási szakaszában meg kellett győzni a döntéshozókat arról, hogy szükség van egy új típusú szervezetre. Ma ez a szervezet számos különböző szakterületen működik: tájvédelem, regionális termékek fejlesztése és marketingje, környezeti nevelés és a felszíni vizek ökológiai rehabilitációja. Tevékenységei számos területen hozzájárultak a fenntartható vidékfejlesztéshez. Bár a Neumarkt i.d.OPf-i Tájgondnoki Egyesület nagyon sikeres, a civil szervezetekre jellemző nehézségek náluk sem szűntek meg: folyamatos kihívás a pénzügyi források biztosítása és az új tevékenységi területek fejlesztése.

A Neumarkt i.d.OPf-i Tájgondnoki Egyesület eredményei:

- *A mozaikos szerkezetű kultúrtáj megőrzése*
- *A biológiai sokféleség megőrzése*
- *A helyi gazdálkodóknak nyújtott támogatás a rendeletek betartását és a finanszírozás biztosítását illetően*
- *Természetbarát termékek forgalmazása*
- *A kulturális tájak, azok termékeinek és sokszínűségének tudatosítása*
- *A fenntartható turizmus fejlesztése*

IV. A keretfeltételek ismertetése

Egy tájgondnoki egyesület létrehozásakor az első lépés a keretfeltételek tanulmányozása. Ezért öt konzultációs látogatást tettünk Romániába annak érdekében, hogy mélyrehatóan megismerjük az országos és regionális viszonyokat. A legnagyobb természetvédelmi kihívás Hargita megyében a magas biológiai sokféleséggel rendelkező mozaik jellegű tájak megóvása, különösen a Kárpátok kaszálói, melyeket a jelenlegi használat felhagyása és azok legelőkké, vagy erdőkké való átalakulása veszélyeztet.

Románia erősen központosított közigazgatással rendelkezik, a döntéshozatal számos esetben az országos politikai intézmények kezében van. A fővárosban tett látogatások, beleértve a Környezetvédelmi Minisztériumban, valamint a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztériumban szervezett találkozókat, lehetővé tették számunkra, hogy megismerjük a közigazgatási rendszert, és tanulmányozzuk, az EU környezetvédelmi politikáinak és eszközeinek, például az EU Biodiverzitás Stratégiának, az EU Natura 2000 hálózatnak és a Víz Keretirányelvnek a megvalósítását. Az országos és regionális stratégiák kidolgozása, kivitelezése, valamint a finanszírozás biztosítása egyaránt komoly kihívásokkal küzd.

A Hargita megyében szervezett számos találkozó, a különböző szervezeteknél tett látogatások során értékes információk gyűltek össze az általános gazdasági helyzetről, a vásárlóerőről, a mezőgazdasági és erdészeti ágazat kihívásairól. A térségben a kis léptékű családi gazdálkodás jellemző (3-10 ha átlagos birtokméret), ami számos esetben félig önálló gazdaságként működik, kevés piacra vihető felesleggel. A helyi gazdaságok túlélése és bizonyos méretnövekedés után is a viszonylag kis gazdasági méret megtartása kulcsfontosságú a kimagasló természeti értékű táj megőrzéséhez.

A keretfeltételek elemzése:

- *Mely minisztériumokhoz tartoznak a számunkra fontos hatáskörök?*
- *Milyen az ország közigazgatási felépítése?*
- *Hogyan valósulnak meg az uniós követelmények?*
- *Mennyi az átlagos jövedelem a célterületen?*
- *Mennyire magas a vásárlóerő a célterületen?*
- *Hogyan működik a helyi mezőgazdaság?*
- *Milyen helyi piacok vannak a regionális termékek értékesítésére?*

V. A tájgondnoki egyesület támogatói szerepe

A különböző politikák és eszközök, mint például a Natura 2000 és a Kárpátok Védelméről és Fenntartható Fejlődéséről szóló Keretegyezmény (Kárpátok Egyezmény) ellenére a regionális és helyi szintű tájvédelmi vonatkozású folyamatok szabályozása Romániában egyelőre kihívást jelent. Például az indokolatlan és szabálytalan fakivágások veszélyeztetik a fás legelőkön megmaradt sokszáz éves fákat, vagy a szabálytalan építkezések a magas természeti értékű gyepeket és az ezeken élő más, veszélyeztetett fajok megmaradását.

Egy, a célok és folyamatok összehangolására felhatalmazott tájgondnoki egyesület alkalmas lehet a Kárpátok természeti értékeinek megőrzésére, ugyanakkor elősegítheti a gazdasági fejlődést is. A mezőgazdasági és természetvédelmi szabályozás meghatározza a tájban zajló folyamatokat, így nagyban befolyásolják a Kárpátok mozaikos tájszerkezetét. Ezért egy tájgondnoki egyesületre fontos szerep hárulhat a gazdáknak nyújtott tanácsadás, valamint a politikusokkal való együttműködés területén.

A tájgondnoki egyesület segítséget nyújthat a térségnek a folyamatok kezdeményezésében, támogatásában és koordinálásában, tájvédelmi intézkedésekben, regionális termékek marketingjében a kultúrtáj megőrzésében és a térségi gazdaságfejlesztésben.

Mi indokolja egy tájgondnoki egyesület létrehozását?

- *A táj fejlesztésére irányuló célok hiánya*
- *Egy koordinátor hiánya a régióban*
- *Szükség van a regionális vagy országos politikusokkal való együttműködésre*
- *Szükség van egy kezdeményezőre a cselekvéshez*

VI. A tájgondnoki egyesület lehetséges tevékenységi területei a projektrégióban

A projekt tanácsadói folyamatának kulcsfontosságú eleme volt a Pogány-havas Kistérségi Társulás aktuális tevékenységeinek feltérképezése, valamint a Hargita megyei tájgondnoki egyesület esetleges új tevékenységi területeinek megtervezése. Mivel a romániai Kárpátokban a magas biodiverzitású hegyi kaszálókat a jelenlegi földhasználat felhagyása, vagy azok legelőkké, vagy erdőkké váló átalakulása fenyegeti, a tájgondnoki egyesület kulcsfontosságú tevékenysége magába foglalná a hagyományos tájhasználat folytatásának és fejlesztésének a támogatását. A természetbarát területhasználat új formáinak kialakítása és elterjedése érdekében nagyon fontos lenne a kiváló minőségű, vegyszermentes, regionális termékek forgalomba hozatala. A termékek készülhetnek például szabadtartású tehének tejéből, lehetnek regionális gyümölcsökből készült termékek és kiváló minőségű húskészítmények. Fontos tevékenységi terület lehet a természetvédelem, a tájvédelem és a környezetvédelem tudatosítása kommunikáció (PR) és környezeti nevelés révén.

A közigazgatási eljárások, a finanszírozási eszközök és az új technológiák folyamatos változásainak követése megoldhatatlan a kistermelők számára. Ezért fontos egy színvonalas mezőgazdasági tanácsadás biztosítása, hogy a kistermelők minél hatékonyabban jussanak hozzá az uniós támogatásokhoz, illetve környezetbarát technológiákat vezessenek be a gazdaságaik modernizációja során. Ezért a tájgondnoki egyesület létrehozhat egy tanácsadói szolgáltatást a gazdálkodók számára a Natura 2000 területeken belül és kívül. Egy további tevékenységi terület lehetne a Víz Keretirányelv alkalmazásának helyi támogatása.

A tevékenységi területek azonosítása:

- *Melyek a legfontosabb problémák?*
- *Hogyan segítheti a helyi egyesület a gazdálkodókat?*
- *Hogyan lehet bevonni a helyi lakosságot?*
- *Milyen jogi követelmények vannak a környezetvédelemre és a természetvédelemre vonatkozóan?*

VII. Hálózat létrehozása

A tájgondnoki egyesület alapelve a természetvédőkkel, gazdálkodókkal és a helyi politikusokkal folytatott „kerekasztal” megbeszéléseken alapszik, akiknek egyenlő arányban van szavazati joguk a döntések meghozatalában. Ezért nagy előnyt jelent, ha a tájgondnoki egyesületet az adott régióban már meglévő struktúrára alapozva lehet létrehozni. Hargita megyében, a Pogány-havas Kistérségi Társulásnak és támogatóinak köszönhetően, a gazdálkodók, magánszemélyek és politikusok személyében ez az eset áll fenn. Más térségekben hasonló vidékfejlesztési vagy természetvédelmi (pl. Natura 2000 gondnoksággal foglalkozó) szervezetek ugyanígy alapjai lehetnek egy tájgondnoki egyesület létrehozásának.

A meglévő struktúrák és hálózatok elemzésénél és bővítésénél a következő kérdéseket kell feltennünk: Létezik már egyenjogú képviselője a természetvédőknek, gazdálkodóknak és a helyi politikusoknak, vagy lehetséges annak létrehozása? Domináns valamelyik csoport? Alulmarad ezen csoportok valamelyike a képviselőt illetően? A régió mely érdekelt feleit nem vonták még be a partnerek hálózatába? Fontos, hogy a támogatókra és a jövőbeli tevékenységi területekre is gondoljanak.

Egy olyan megközelítés, amely túl nagy hangsúlyt fektet a természetvédelemre és a fajok megőrzésére minden területen, valószínűleg nem bizonyul hatékonyak a gyakorlatban. Fontos, hogy a gazdálkodók, mint földtulajdonosok és /vagy felhasználók is be legyenek vonva. Továbbá a helyi politikusok támogatása nélkül a célok elérése sokkal nehezebb.

Hargita megye esetében például fontos lenne két további regionális fejlesztési szervezettel való szorosabb együttműködés. További partnereket is be lehet vonni a hálózatba, mint például a LEADER egyesületeket, a helyi élelmiszerboltokat vagy úgynevezett öko-szponzorokat, akik anyagi támogatást nyújthatnak a működéshez.

Minden partner velünk van?

- *Természetvédők?*
- *Gazdálkodók?*
- *Politikusok és hatóságok?*
- *Turisztikai képviselők?*
- *Regionális vállalkozások?*

VIII. A tájgondnoki egyesületek finanszírozása

Németországban a tájgondnoki egyesületek személyzetének és felszereltségének, valamint tevékenységének finanszírozása az állami- és magánszférából, valamint tagdíjakból történik.

A finanszírozási források azonosítása kulcsfontosságú a tájgondnoki egyesület létrehozásához. Az állami finanszírozási programok mértéke és feltételei országonként eltérőek. Egy, a bajorországihoz hasonló tájvédelmi program hiányzik Romániában. A magánalapítványoktól és más európai forrásokból származó finanszírozások felhasználása a projektrégióban a jövőben is fontos lesz.

Mindemellett új regionális finanszírozási forrásokat kell keresni, beleértve a román állami finanszírozási lehetőségeket, az alapítványok és regionális vállalatok által nyújtott támogatást. A megfelelő tagsági díj kiszámításánál figyelembe kell venni olyan tényezőket, mint a munkabér, működési költségek, a rendelkezésre álló állami és magánfinanszírozás, valamint az adományok.

Különösen Hargita megye esetében az EU-LEADER finanszírozási források és a helyi önkormányzatok tagsági díjai segítséget nyújtanak a fejlesztési folyamathoz és az első intézkedések megvalósításához. A Natura 2000 hálózat működési forrásai felhasználhatók a mezőgazdasági termelők számára nyújtott tanácsadási szolgáltatásokhoz. Továbbá a kiváló minőségű regionális termékek értékesítéséből származó, közvetlen bevételt is figyelembe kell venni. A tájgondnoki intézkedések költségeinek kiszámításánál figyelembe kell venni az adott országban jellemző bérszinteket is.

Létezik finanszírozási program a következőkre?

- *Természetvédelmi projektfinanszírozás*
- *Tájvédelmi programok*
- *Vízvédelem, éghajlatvédelem*
- *Regionális termékek fejlesztése és marketingje*
- *Tanácsadási szolgáltatások*
- *Fenntartható turizmus*
- *LEADER Akciócsoportok pályázati forrásai*

IX. Egy tájgondnoki egyesület létrehozásának lépései

Egy tájgondnoki egyesület létrehozásának elindításához elengedhetetlen a személyes kapcsolattartás az összes érintett helyi szereplővel és szervezettel. A két éves projektünk során a romániai régióba tett öt látogatás, valamint a romániai partnereink két látogatása Neumarkt in der Oberpfalz tájgondnoki egyesületéhez, megalapozták a Romániai Kárpátokban létrehozandó tájgondnoki egyesület létrehozását.

A személyes találkozók és a csoportos megbeszélések teljesebb képet adtak a helyi viszonyokról, és lehetőséget biztosítottak a különböző szakterületeken működő szervezetek tájgondnoksággal kapcsolatos ismereteinek a bővítésére. Számos nagyobb találkozó, amelyek egy vitaindító előadás után hosszas szakmai egyeztetéseket eredményeztek, valamint egy, a hegyvidéki régiók gyepes területeinek kezeléséről szóló nemzetközi konferencia, további fontos lépéseket jelentettek a projektterületen létrehozandó tájgondnoki egyesület megvalósítása felé. A potenciális kezdeti projektek azonosítása és ezeknek a projektötleteknek az érdekeltekkel való megismertetése a tájgondnoki egyesület előkészítési ülése előtt, a folyamat lényeges részét képezi. Mindezen előkészítő lépések után jöhet csak el az ideje a Tájgondnoki Egyesület tulajdonképpeni megalapításának.

A tájgondnoki egyesület létrehozásának lépései:

- *Egyeztetés a térség valamennyi érintettjével*
- *Az érintettek igényeinek és félelmeinek feltérképezése*
- *Támogatók keresése a tájgondnoki egyesület működéséhez*
- *Az egyesület első lépéseinek meghatározása*
- *Az összes érdekelt fél meghívása egy tájékoztató eseményre*
- *A tájgondnoki egyesület jogi formájának meghatározása*

” *A projekt során nem csak egy új tájgondnoki egyesület létrehozását segítettük, hanem új barátokat is találtunk. Izgalommal várjuk, hogy a Kárpátok új tájgondnoki egyesülete felvirágozzon. Gondoskodjunk együtt Európa kultúrtájainak megmaradásáról!* “

Marie Kaerlein és Werner Thumann

